

Yard. Doç. Dr. Kasım İNCE

**Kabataş Köyü Merkez Camii/
Çaykara/Trabzon**

Kabataş Köyü, Çaykara'nın kuzeydoğusunda ve buraya 7 km. mesafededir. Arazinin hafredilmesiyle kazanılan alana inşa edilmiş olan caminin yerini, "köyün şurasındadır" diye tarif etmek, topoğrafik özelliklerden dolayı mümkün değildir.

Tarihçesi:

Yapı üzerinde, değişik tarihli dört tane kitabe vardır. Bunlardan 1229/1813-1814 tarihli olanı, minber köşkünün batı alt yanındadır¹ (Res. 1). 1239/1823-1824 tarihli kitabe, minber köşkünün doğu alt tarafında yer almaktadır² (Res. 2). 1289 /1872-1873 tarihli olanlardan bir tanesi, ahşap kapı kanatlarından doğudakinin yukarı kısmında bulunmaktadır³ (Res. 3). Aynı tarihli diğer kitabe ise mihrabın doğu üst köşesinde, elektrik tesisatının altında kalmış ve üzeri kahverengi yağlı boya ile boyanmıştır⁴. Minberdeki kitabeler, buldukları yerlere çiviyile çakılmışlardır. Yani minberi meydana getiren ana malzeme üzerine yazılmamışlardır. Kapı kanadı ve mihraptaki kitabeler, bizzat ana malzeme üzerine yazılmışlardır.

Minberle kible duvarı arasında alçı sıvanın bulunmayışı, doğrudan duvarın inşa malzemelerinin görünüyor olması, minberin buraya daha sonraki bir tarihte konulmayıp, caminin inşa edilmesiyle birlikte yerini aldığını göstermektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında minberin, burada daha önce bulunan camiye ait olduğunu, şimdiki yapının 1289/1872-1873 yılında yapıldığını, eski caminin minberinin yeni yapıya konulduğunu söylemek mümkündür.

Yapının Tanımı:

Kuzeyinde yer alan giriş kısmıyla birlikte dikdörtgen plân oluşturan yapının dış ölçüleri, 13.80x9.70 m. dir. Kareye yakın harimin ölçüleri ise 8.50x9.20 m.dir (Plân 1).

Caminin üst örtüsü, dıştan, kırma çatılı olup Marsilya kiremidi kaplıdır. Örtünün saçakları, yapıyı yağıştan korumak amacıyla oldukça geniş tutulmuştur (Res. 4).

Giriş bölümü; altısı önde, birer tanesi yanlarda olmak üzere sekiz ahşap direklerle desteklenmiştir. Ancak, batı tarafının daha sonra

duvarla kapatıldığı anlaşılmaktadır. Bu kısmın yukarısındaki, yine sekiz ahşap direklerle desteklenen dış mahfil, camekânlıdır (Res. 5). Harime, kuzey duvarının ortasında yer alan, iki ahşap kanatlı, yuvarlak kemerli kapıdan geçilmektedir (Res. 6). Harim, beden duvarlarının alt hizasında daha büyük, bunların yukarısında daha küçük olan dikdörtgen pencerelerden aydınlanmaktadır. Doğu duvarının kible tarafındaki üst pencere, soba borusunun dışarıya buradan verilmesi nedeniyle kapatılmıştır. Mekân, içeriden, kalem işi motiflerle süslü, düz tavanla örtülmüştür (Res. 7).

Yapının duvarlarında moloz taş, kapı, pencere söve ve lentolarında düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç ve dış mahfili ayıran kısım, taş duvar olmayıp ahşap malzemedir. Buradaki pencereler de doğal olarak ahşaptır. Bu pencereler kafesli ve ayrıca sürgülü ahşap kapaklara sahiptir.

Harimin duvarları ince bir alçı tabakayla sıvanmış, sıvanın üzerine kalem işi süslemeler yapılmıştır (Res. 8-9).

* Bu makale, X. Millî Türkoloji Kongresinde (25-27 Eylül 1998) bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Bozuk harflerle yazılmış, konumu iğreti olan kitabe, okunabildiği kadarıyla şu şekildedir:

..... hayrât iden himmet ol mağfûr

.....

Alidir bir üstâdı verirdi san'ata ziyet.....

Hafız ismi san'atta ma'mûr

Ey ziyaret eyleyen ihvân-ı din

Kadioğlu ruhuna bir Fâtiha sene 1229

² Birinci kitabeye göre daha düzgün ve okunaklı yazılmıştır. Kitabe şöyledir:

Lâ-ilâhe illallah Muhammedün resûlullah Ey gelüb bunda ibadet eyleyen ihvân-ı dinlutf idüb bu Kadioğlu ruhuna rahmet oku Ebubekir Ömer Osman Ali sene 1236Rıdvân-Allahü teâlâ aley-hümâ ecmaîn ya gaffâr ya settâr

³ Her iki kapı kanadında aynı şekilde birer kitabe vardır. Bunlardan doğu kanadındaki tarihli olduğu için sadece onun okunuşunu veriyoruz.

iftâhlenâ hayrû'l-ebvâbVakfını iptal idenler lâyıık olur lâ'neteEl mülâkkab Kara Ömer müsemmä Bilâl sene 1289

⁴ Aslında mihrabın iki üst köşesinde de kitabe vardır. Tarihli olanı doğudakidir. Kitabelerin okunabilmesi için elektrik tesisatının kaldırılması ve boyalardan temizlenmesi gerekmektedir.

almışlardır. Yan aynalık kendi içinde karelere bölünmüş ve her karenin içine çapraz birer kare daha yerleştirilmiştir. Bu karelerin ortalarındaki rozetlerin dört yanında üçgenler bulunmaktadır. Yan aynalığın korkulukla birleştiği kısımlardaki kareler, üçgen veya yamuk şekline dönüşmüştür. Her bir kareyi birbirinden ayıran ve çapraz karelerin, çerçevelerinin yüzeyi üç kollu yıldızlarla değerlendirilmiştir. Minber geçidinin en alt kısmı kapalı tutulmuş, bunların yukarısındaki açıklıkların yanları, barok karakterli kıvrımlar biçiminde ele alınmıştır. En üst bölümlerden doğudaki bitkisel, batıdaki geometrik motiflerle doldurulmuştur. Korkuluklarla tahtın birleştiği yerde barok karakterli soyut kıvrımlar ve bunların arasındaki daireler içinde birer mühr-i Süleyman daha vardır (Res. 9).

B-Kalemişi Süslemeler:

Doğu, batı ve güney duvarlarının dışında, üst kısımda açılan pencerelerin çevresinde, bunların aralarındaki panolarda, harim duvarlarının iç tarafında ve örtü sisteminde, kalemişi süslemeler bulunmaktadır. Bunlar alçı ve ahşap üzerine yapılmıştır. Kalemişi süslemelerin konularına göre şu şekilde gruplandırılması mümkündür.

1-Bitkisel Süslemeler:

Yapıda bulunan kalemişi süslemeler arasında en çok kullanılan, bitkisel süslemelerdir. Mekânın mahfil tarafındaki hariç, diğer üç duvarı alt ve üst pencereler arasındaki bir yazı şeridiyle ikiye ayrılmıştır. Her bölüm kendi içinde panolara ayrılmamış, ancak pencerelerle köşelerin araları doğal sınır kabul edilerek ayrı ayrı ele alınmışlardır. Mahfilin üst kısmında ise kapı ile pencereler ve pencerelerle köşe araları doğal sınır biçiminde ele alınarak süslenmişlerdir. Mahfilin doğu ve batı duvarlarının üst kısmı, dörtlü panolar şeklinde değerlendirilmiştir. Dış mahfille iç mahfili ayıran ahşap bölmelerin iç tarafı, ortadaki kapının yanlarındaki iki bölüm olarak süslenmiştir. Bütün bu kıvrımlar en üstten; mahfilde çivit mavisi, diğer yerlerde yeşil renkli perde motifleriyle sınırlandırılmıştır. Perde motiflerinin toplandığı yerlerden aşağıya ikişer püskül sarkıtılmıştır.

Alt bölümlerde, vazoda çiçek motifleri ile hurma ve armut ağacı motifleri göze çarpmaktadır. Üst pencerelerin arasındaki yazı panosunun iki yanında birer selvi ağacı motifi görülmektedir. Mimarî tasvirlerin iki yanında, ikişer selvi ağacı daha vardır.

Mahfilin doğu ve batı duvarlarında; dörtlü panolar halinde düzenlendiğini ifade ettiğimiz bitkisel süslemede, çiçeklerin içinde bulunduğu vazo, kupa ve ibriklerin altlarında da bitkisel motifler vardır. Bu bitkisel motifler kapların yükseklik kazanmasını sağlamıştır.

Dış mahfile bakan kafesli pencerelerin kapaklarında, nar ağacı motifleri işlenmiştir. Pencerelerin iki yanındaki bitkisel motiflerin büyük bir kısmı silinmiş, tahrip olmuştur (Res. 15). Bununla birlikte buradaki ağaçların meyvelerinden, armut ağacı olduğu anlaşılmaktadır.

Harim duvarlarındaki pencere kemerlerinin dış yüzeyleri, birer bitkisel kuşakla tespit edilmiştir. Doğu ve batı duvarlarında, ortadaki yazı panolarının çevresinde, stilize ve naturalist bitkisel süslemeler vardır.

Mihrap girintisinin iki yanındaki bitkisel süslemede, dal ve yaprakların naturalist olduğunu söylemek güçtür. Girintiyi oluşturan bağımsız yatay kuşaklarda bulunan ve değişik çiçeklerden oluşan bitkisel süslemeler birbirinden ayrıdır. Mihrabın üst köşelerinin iki yanında, bir kısmının tahrip olduğu anlaşılan bitkisel süslemeler görülmektedir. Mihrabın yukarısındaki yazı panosunun üstünde, bir madalyon çevresinde, stilize kıvrık dallarla naturalist çiçekler göze çarpmaktadır.

Yapının tavanındaki bitkisel süsleme, genelde kırmızı zemin üzerine yapılmıştır. İçinde, Allah ve Muhammed lafızları bulunan yuvarlak madalyon çevresindeki üç daire kuşak, birer çelengi hatırlatmaktadır. Bunların dışındaki en geniş kuşakta, vazo ile kupalardan çıkan ve uçları ortadaki madalyona yönlendirilerek ışınsal düzende yerleştirilmiş, naturalist çiçeklerden oluşan bitkisel süsleme gerçekleştirilmiştir. En dış kuşak ise barok karakterli kıvrımlarla, oval madalyonların içinde ve aralarındaki naturalist çiçeklerden meydana getirilmiştir. Köşedeki boşluklara, içinde yazılar bulunan yuvarlak madalyonlar yapılmıştır. Bu madalyonların çevresi, vazoda naturalist çiçek buketleriyle değerlendirilmiştir.

Girişin hemen önündeki mahfil; alt ve üst uçları dört köşe, gövdesi silindirik ve boğumlu dört ahşap sütunla desteklenmektedir. Bunların yukarısındaki dört ahşap sütun ise tavana destek vermektedir. Ahşap mahfilin ortasındaki müezzin köşkü, mekâna, 0.60 m. çıkıntı yapmaktadır. Mahfilin müezzin köşkü ve ön yüzü kalemîşi ile süslü olup, korkulukları boyalıdır (Res. 10). Buraya, batı duvarının dışında yer alan ahşap merdivenlerden dış mahfile çıkılarak, dış mahfilden geçilmektedir.

Kible duvarının ortasında bulunan mihrap, düzgün kesme taşla yapılmıştır. Mihrabın iki yanındaki, dendan yaparak yukarıya yükselen üçlü silme üst kısımda düzdür. Mihrabın nişi ile kavsarası bütünleştirilmiştir. Bu durum nişin alt kısmından başlayan ve yukarı doğru daraltılarak devam ettirilen sekiz yatay bölümle gerçekleştirilmiştir. Yukarısı yuvarlak kemerle sonuçlandırılmış ve içine, aşağıya bakan bir kabara konulmuştur. Mihrabın ince bir alçı tabakasıyla kaplanmış olan girintisinde ve girintinin yanlarında kalemîşi süsleme bulunmaktadır. Dendanlar ile üst kısım kahverengi, kırmızı ve mavi yağlı boya ile boyanmıştır (Res. 11).

Tamamen ahşap olan minber, mihrabın hemen batı yanındadır. İki kanatlı bir kapısı olan minberin, süpürgeliği yoktur. Geçit kısmı, ahşap malzemeyle nispeten kapatılmıştır (Res. 12-13). Minberde, çevredeki hiçbir minberde rastlanmayan bir özellikle karşılaşmaktadır. Tahtın basamakları tarafının, ortasında küçük bir girinti olan panoyla kapatıldığı görülmektedir. Bu pano yağlı boya ile boyanmamıştır.

Güneydoğu köşedeki ahşap kürsü, orijinaldir. Yerel özellikler taşıyan kürsüde oyma bezemeler bulunmaktadır. Kürsü, kırmızı ve mavi yağlı boya ile boyanmıştır.

Bayburt taşıyla inşa edilmiş olan minare, kuzeybatı köşede camiden bağımsız olarak yer almıştır. Kaidesi kare olan minarenin gövdesi çokgendir. Yatay profillerle belirlenmiş altlığa sahip şerefenin korkuluğu, kapalı tutulmuştur. Çokgen peteğin yukarısındaki külâh, bakırdır (Res. 14). 1979-1980 yılında yapılmış olan minarenin girişi⁵, kaidenin doğu yüzünde ve basık kemerlidir.

Süslemeler:

Süslemeler yapının herhangi bir yerinde toplanmayıp, her tarafa dağıtılmıştır. Hatta yapının dışında; kuzey taraftakiler hariç, diğer üç yöndeki pencerelerin çevrelerinde ve aralarında da süsleme vardır. Yapıdaki süslemeleri, tekniklerine göre iki grupta incelemek mümkündür.

A-Ahşap Oyma Süslemeler:

Bu çeşit süslemeler ahşap kapı kanatlarında, kürsüde ve minberde görülmektedir. Ahşap kapı kanatları karşılıklı dörder panoya ayrılmıştır. Panoların yukarıdan ikincileri, kitabe olarak düzenlenmiştir. Diğerleri simetrik yılankavî kabartma kıvrımlarla tertiplenmiş olup en alttakiler, dikey bir dikdörtgeni hatırlatmaktadır. Bunların içinde 8 (sekiz) rakamı motif olarak yer almıştır. Bütün bu şekiller sonradan, yağlı boya ile simetriye uygun olarak boyanmıştır.

Dört kare ayak üzerinde yükselen kürsünün iki tarafı ajurludur. Ajurlu kısımların en altında ve aralarında, içlerinde dört kollu yıldızlar bulunan küçük kareler vardır. Aynı kareler ayakların dışa gelen yüzlerinde de görülmektedir. Kürsünün batı yana yaptığı çıkıntının yüzeyi ise içinde halat kıvrımlarının da bulunduğu, daha çok sanatkârın arzusu ve malzemenin yüzeyinden kaynaklanan ince, oyma şeritlerle değerlendirilmiştir.

Minber, ahşap oyma süslemenin en yoğun olduğu unsurdur. Kapı sövelerinin ön yüzlerinde yılankavî şerit vardır. Yan yüzlerinde ise uç uca eklenmiş daire motifleri bulunmaktadır. Kapının kanatları, karşılıklı beşer panoya ayrılmıştır. Panoları ayıran şeritlerin yüzeyi üçer kollu yıldızlarla süslenirken, panoların içi, ağızları yukarı bakan lâlelerle doldurulmuştur. Taç kısmının ortasında kafesli bir bölüm vardır. Burayı dışarıdan kuşatan yan tarafları dışı kıvrımlar, yukarıda simetrik birer "S" biçiminde sonuçlanmaktadır. Bunların arasında yükselen süslemeler de yine soyut karakterlidir. Minberin kapısıyla korkuluğun birleştiği noktada, yukarıda, bir daire içindeki mühr-i Süleymanlar⁶ karşılıklı olarak yer

⁵ Trabzon Vakıflar Bölge Müdürü Yakup AKTÜRK'ten öğrenilmiştir. Kendisine teşekkür ederim.

⁶ Mühr-i Süleyman hakkında bilgi için bkz. Nusret Çam, Türk ve İslâm Sanatlarında Altı Kollu Yıldız (Mühr-i Süleyman), Yılmaz Önge Armağanı, Konya 1993, 207-230.s.

Müezzin köşkünün altında, mavi zemine yapılmış yeşil bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Cami duvarlarının dış yüzünde, üst pencerelerin çevresinde ve bunların arasındaki yazı panolarının etrafında da bitkisel kuşaklar yer almaktadır.

2- Geometrik Süslemeler:

Geometrik süslemeler, harim pencerelerinin iç yüzeylerinde görülmektedir. Bunlar, irili ufaklı ve uç uca eklenmiş baklava motifleridir. Büyük baklava motiflerinin içi, yer yer çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Uç uca getirilerek, yan yana şeritler halinde yapılmış olan küçük baklavalara, zıt renklerle boyanmışlardır.

3- Yazılar:

Yapının; doğu, batı ve güney duvarlarının dış yüzeyinde, üst pencere aralarında, irili ufaklı panolar içerisine, beyaz zemine siyahla yazılmış sülüs yazılar vardır.

Harimin; aynı duvarlarının iç kısmında, alt ve üst pencere sırasının arasında bulunan, duvar yüzeyini iki yatay bölüme ayıran, değişik renkteki zeminlere siyahla yazılmış, Allah'ın 99 ismini (Esmâ'-yi hüsnâ) içeren yazı kuşağı bulunmaktadır.

Diğer yazılar, yukarıda belirttiğimiz yazı kuşağının üstünde, dikdörtgen panolar ve kartuşlar içinde yer almaktadır. Bunlar siyah, mavi ve kırmızı zemin üzerine beyaz, yeşil zemin üzerine sarı ile yazılmış, dinî içerikli sülüs yazılardır.

4- Mimarî Tasvirler:

Caminin içinde, doğu ve batı duvarlarında, alt pencereler arasında, iki yandan vazoda çiçek motifleriyle sınırlandırılmış, karşılıklı cami tasvirleri dikkat çekmektedir. Bunlar avlusuz ve fevkânî olarak ön cepheden tasvir edilmişlerdir. Cephelerdeki orta kapılara çıkan merdiven, verev konularak derinlik vurgulanmaya çalışılırken, kapı ve pencerelerin cami ile olan ilişkisinde, derinlik kavramıyla orantı, iyi vurgulanmamıştır. Ortadaki kubbe büyük, yanlardakiler ise küçüktür. Doğru duvarındaki cami dört, batı duvarındaki altı

minarelidir. Burada, büyük programlı cami tasvirlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak şu caminin tasviri demek mümkün görülmemiştir. Dikkati çeken bir nokta, minare şerefe kapılarıyla, kible yönü arasındaki terslikler (Res. 16-17).

5- Diğer Bazı Tasvirler:

Harimde; duvarları iki yatay bölüme ayıran yazı kuşağından aşağıya, belirli aralıklarla yapılmış kandiller sarkmaktadır.

Doğu duvarının kible tarafındaki pencereyle, kürsü arasında, bir duvar saati tasviri vardır.

Birisi mihrabın doğusunda, diğeri kürsünün yukarısında bulunan iki küçük pano ilgi çekicidir. Beyaz zemine siyahla yapılan bu panolardan mihrabın doğusundaki, bir hayli silindirdiğinden ne olduğu anlaşılammamaktadır. Diğeri nispeten sağlamdır. Bu küçük dikdörtgen pano ortadan ikiye bölünmüştür. Her bölüm kendi içinde, bir orta ve bunun yanlarındaki alanlardan oluşmuştur. Belirtilen alanlarda ortaya konulan mimarî tasvirlerin, Mescid-i Aksa ve diğer bazı yapıları sembolize ettikleri anlaşılmıştır. Aynı panoda, yukarıdakilerden başka, terazi, makas, beş ve yedi kollu şamdanlar da bulunmaktadır. Bunun yanında hurma ağacı tasvirleri de vardır (Res. 18).

Mimarî Özellikler ve Karşılaştırma:

Karadeniz Bölgesinin ücra sayılabilecek bir köyündeki bu caminin, plân bakımından, çevredekilere göre farklılığı yoktur. Kuzey duvarının mahfile kadar, diğer duvarların çatıya kadar yükseltilmesi, bölgede görülen duvar örgü tekniklerinin kullanılmamış olması dikkat çekicidir⁷. Ancak dış mahfilin varlığı ve burada kullanılan ahşap malzemenin bağlantı noktalarında görülen teknik⁸ ve saçak kısmının oldukça geniş tutulması⁹ mahallî özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁷ Bölge mimarisinde kullanılan duvar örgüleri hakkında bkz. Orhan Özgüner, *Köyde Mimarî Doğu Karadeniz*, Ankara 1970.

⁸ Bkz. Orhan Özgüner, a.g.e.

⁹ Cengi Eruzun, *Doğu Karadenizde Dolma Tipi Evler, Türk Folkloru Araştırmaları*, 1981/1, Ankara 1981, 19.s. ; Reşat Sümerkan, *Doğu Karadeniz Geleneksel Yapı Sanatında İlginc Çözümler, Trabzon 88-89 Kültür Sanat Yılığ*, İstanbul 1989, 160.s.

Dış mahfilin yer aldığı kuzey cephe; Rize/Çayeli- Ormancık Köyü Camii (18. yy. sonları)¹⁰, Dernekpazarı-Yukarı Kondu Camii (bugünkü şekli 1224/1809)¹¹, Of-Sugeldi Köyü Camii (1250/1834-1835 civarı)¹², Çaykara-Çambaşı Düz Mahalle Camii (19. yy. ortaları)¹³ ve Rize/İkizdere-Şimşirli Köyü Camii (1853-1857)¹⁴ kuzey cepheleriyle benzerlik göstermektedir.

Caminin düz ahşap tavanlı oluşu, bölgede birçok camide görülen, kademe kademe daralarak yükselen ve bir göbekte son bulan, kubbe taklidi tavan sisteminden uzaktır. Yapının tavanının bölgede en yakın benzeri, Of-Bölümlü Fatih Mahallesi Mescidi'nde (1275/1846-1847)¹⁵ görülmektedir. Ancak burada tavan, kendi içinde kasetlenmiştir. İncelediğimiz caminin tavanı, süsleme bakımından, bölgesel olmaktan çok, Anadolu'da Selçuklu geleneğine dayanan ahşap destekli camilerin¹⁶, Batılılaşma Döneminde yapılan örneklerinin tavanlarını hatırlatmaktadır.

Süsleme Özellikleri ve Karşılaştırma:

Yapının içinde ve dışında bulunan süslemlerde herhangi bir farklılık olmayıp üslup bütünlüğü vardır. Sadece minberin kuruluş düzeni ve üzerindeki süslemeler, yerel kalmaktadır.

Harimin duvarlarında ve tavanındaki süslemlerde görülen vazo, kupa ve ibrikte çiçek buketleri; hurma, armut, nar ağacı motifleri ve mimarî tasvirleri, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda kullanılan süsleme elemanlarıdır¹⁷. Çiçek buketlerinin bulunduğu vazo ve kupaların biçimine, barok üslup hakimdir. Çiçekler ise naturalisttir. Armut ve nar ağacı motifleri tabii olarak yapılmaya çalışılırken, hurma ve selviler stilize edilmiştir. Mihrap girintisinin dışındaki bitkisel süslemede de, barok üslup ağır basmaktadır. Karşılıklı olarak yapılan cami tasvirlerinde, minyatür özelliği daha fazla görülmektedir.

Mahfilde, müezzin köşkü ve çevresinde, bölgeye has süsleme anlayışının yerine kalemî süslemenin kullanılması, bu yapıyı inşa eden ustaların mahallî olmayabileceğini, eğer mahallî ustalar ise, bunların, Batılılaşma Dönemi Osmanlı mimarî üslubunu çok iyi bildiklerini göstermektedir.

Daha önceki bir camiye ait olabileceğini ifade ettiğimiz ahşap minberin süsleme anlayışı,

yereldir. Genel kuruluşu ve bilhassa yan aynalık süsleme anlayışı bakımından, benzer örnekleri; Of-Ağaçlı Köyü Camii (1181/1767)¹⁸, Çaykara-Uzuntarla Köyü Camii (XIX. yy. başları)¹⁹, Of-Sugeldi Köyü Camii²⁰ ve Of-Eski İlima Köyü Camii (1295/1878-1879)²¹ minberleridir.

Sonuç:

Çaykara ve çevresindeki camiler içinde, Batılılaşma Dönemi üslup özelliklerini en fazla yansıtan yapı, ibadete açıktır. İçindeki mimarî tasvirleri bakımından, cami, şimdiye kadar görülebilen ve yayınlardan taranabildiği kadarıyla, bu çevrede tek örnektir²². Zaman aşımı ve çoğunlukla vatandaşların, iyi niyetli ancak kötü sonuç veren yaklaşımlarıyla, kalemişlerinde meydana gelen/getirilen yıpranmaların ilgili kurumlarca yerinde tespit edilmesi, nedenlerinin ortadan kaldırılması ve gerekirse bozulan kalemişlerinin tamir edilmesi temennimizdir.

¹⁰Haşim Karpuz, Rize-Çayeli Ormancık Köyü Camii, *Yılmaz Önge Armağanı*, 253.s., Resim. ; Rize, Ankara 1992, 52.s., (71. Resim.)

¹¹Haşim Karpuz, Trabzon'un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler, *VD., XXI. Sayı*, İstanbul 1990, 283.s.

¹²Dursun Zeren, *Of ve Köylerindeki Osmanlı Dönemi Ahşap Camileri* (yayınlanmamış lisans tezi), Erzurum 1994, 22.s., (22. Resim.)

¹³Haşim Karpuz, *Trabzon'un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Camiler*, 284.s.

¹⁴Haşim Karpuz, a.g.e., 62.s., (104. Resim.)

¹⁵Dursun Zeren, a.g. tez, 28.s., (60. Resim.)

¹⁶Aptullah Kuran, Anadolu'da Ahşap Sütünlü Selçuklu Mimarîsi, *Malazgirt Armağanı*, Ankara 1972, 179.s.

¹⁷Bu konuda bkz. Günsel Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*, Ankara 1977. ; Rüçhan Arık, *Batılılaşma Döneminde Anadolu Tasvir Sanatı*, Ankara 1988.

¹⁸Haşim Karpuz, Doğu Karadeniz Bölgesinde Bazı Ahşap Camiler, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, II. C., 4. Sayı, İstanbul 1989, 41.s. (20-22. Resim.) ; Yok Olmuş Bir Sanat Eserimiz Of Ağaçlı Köyü Camii", *X. Türk Sanatları Kongresi Bildiriler* (23-27 Eylül 1991), Ankara 1995, 343.s., (6. Resim.); Of İlçesi Ağaçlı Köyü Camii, *Lale*, 8. Sayı, İstanbul 1992, 23.s., 3-4. Resim.

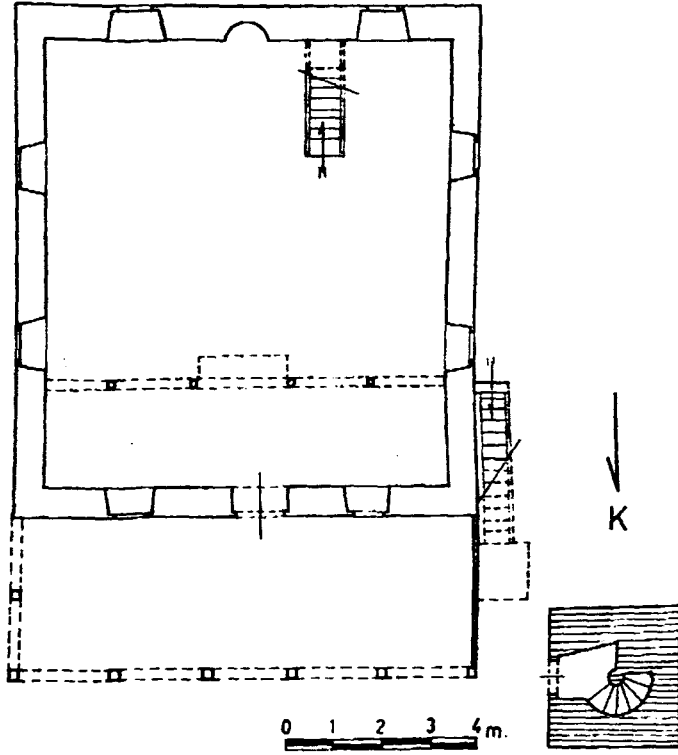
¹⁹Haşim Karpuz, "Trabzon'un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler", 283.s., 12. Resim. ; Mehmet Yavuz, *Çaykara-Dernekpazarı ve Köylerindeki Osmanlı Dönemi Camileri* (yayınlanmamış lisans tezi), Erzurum 1993, 32.s., (55. Resim.)

²⁰Dursun Zeren, a.g. tez, 33. Resim.

²¹Dursun Zeren, a.g. tez, 30.s., (73. Resim.)

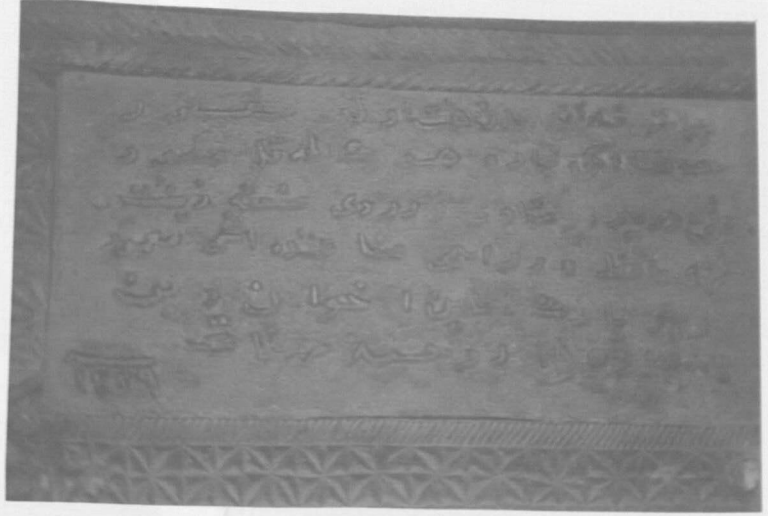
²²Yayınlarda, bu bölgede sadece, Rize-Fındıklı Hurşit Bey Evi'nde (1849-1855) cami tasvirlerinin yapıldığı görülmektedir. Haşim Karpuz, a.g.e., 55.s., (85. Resim.)

232

Trabzon/Caykara
Kabaş Köyü Merkez Camii Planı

Plan - Kürsünün yukarısındaki pano.

Res.1: Minber köşkünün batı alt yanındaki kitabe.

Res.2: Minber köşkünün doğu alt yanındaki kitabe.

Res.3: Minber köşkünün doğu kanadındaki kitabe.

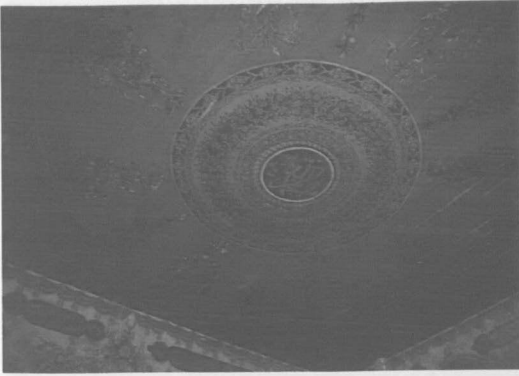
Res.6: Caminin giriş kapısı.

Res.4: Caminin kible duvarı ve çatısı.

Res.5: Caminin doğu cephesi ve camekanlı dış mahfil.

Res.7: Caminin tavanı ve süslemesi.

Res.8: Harim doğu duvarı ve süslemesi.

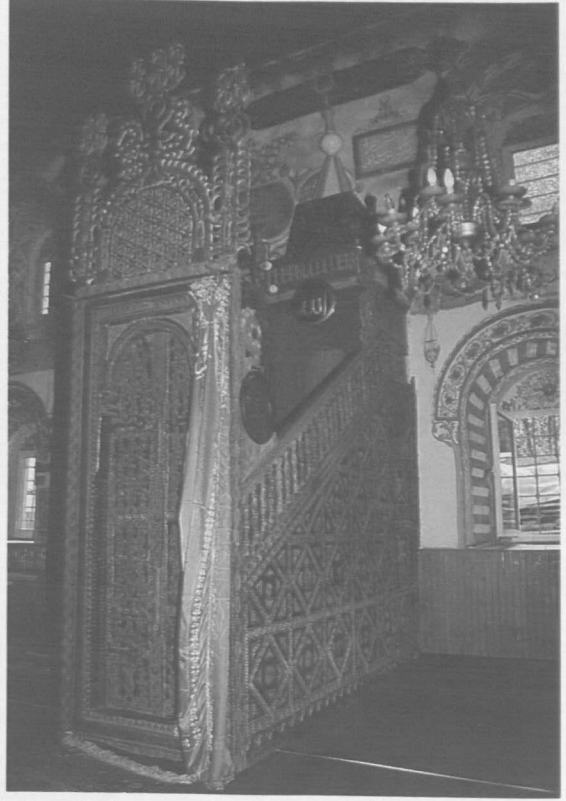
Res.9: Harim batı duvarı ve süslemesi.

Res.10: İç mahfilin görünüşü.

Res.11: Caminin mihrabı ve çevresindeki süsleme.

Res.12: Minber kapısı ve batı yanı.

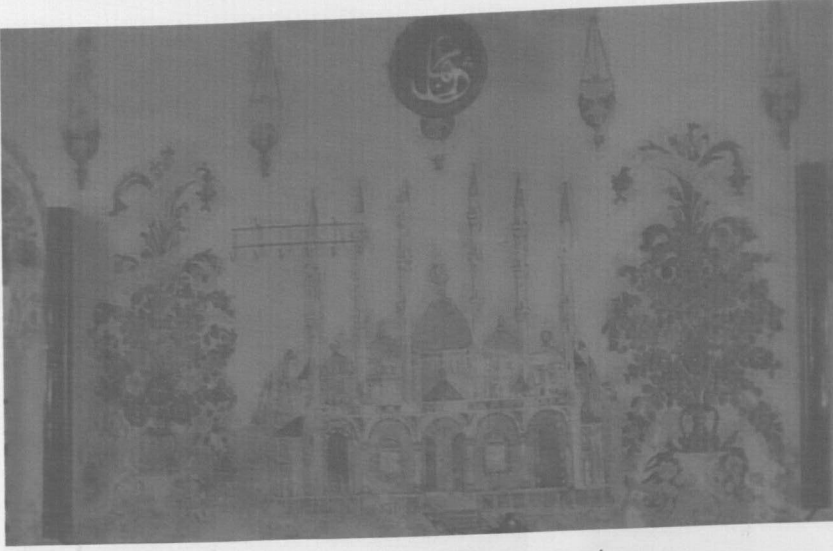
Res.14: Caminin yeni minaresi.

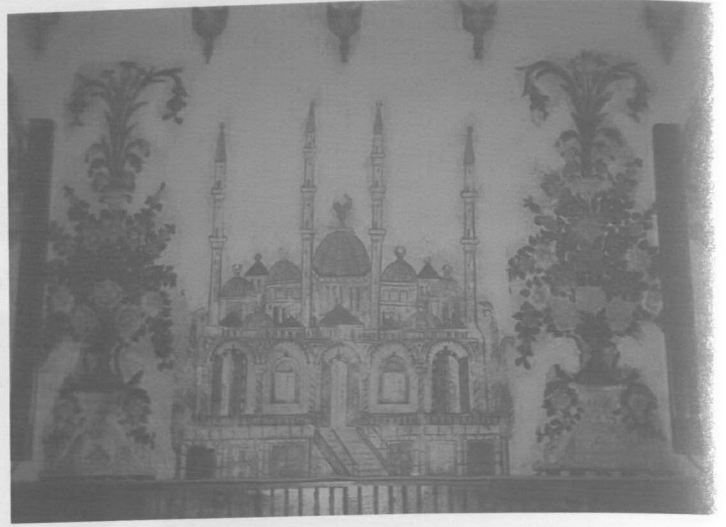
Res.13: Minber doğu yanından görünüşü.

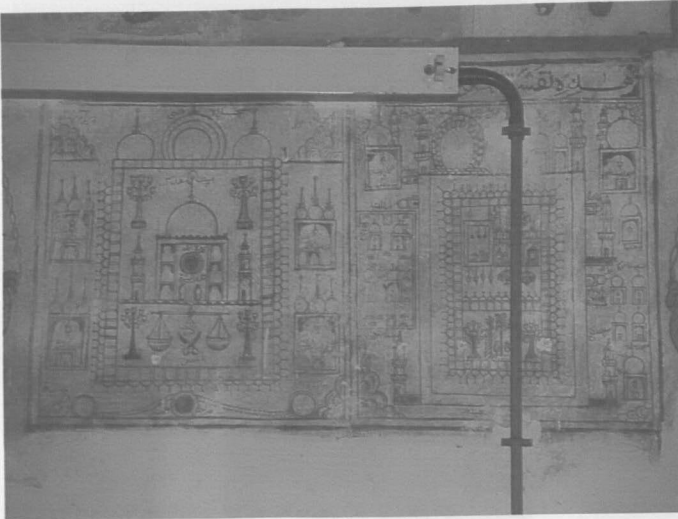
Res.15: İç Mahfilden dış mahfile açılan pencere ve süslemesi.

Res.16:Harim batı duvarındaki mimarî süsleme.

Res.17: Harim doğu duvarındaki mimarî süsleme.

Res.18: Kürsünün yanındaki pano.